

Lektion 4: gastroenterologi

Andreas Svendsen

Table of contents

Introduktion	2
Anatomi og fysiologi	2
Overordnet inddeling af mave-tarm-kanalen	2
Funktionel anatomi og fysiologi	2
Grundlæggende funktioner	2
Microbiom	3
Sygdomme i øvre GI-kanal	3
Dyspepsi	3
Definition og klassifikation	3
Specifikke symptomer	4
Udredning	4
Behandlingsstrategi	5
Prognose	5
Gastroøsofageal refluxsygdom (GERD)	5
Patofysiologi	5
Epidemiologi og risikofaktorer	6
Kliniske manifestationer	6
Komplikationer	6
Diagnostik	7
Behandling	7
Fysioterapeutiske overvejelser	8
Ulcus ventriculi et duodeni	8
Patofysiologi	8
Epidemiologi	9
Kliniske manifestationer	9
Diagnostik	9
Behandling	10

Sygdomme i nedre GI	10
Diarré	10
Obstipation	11
Malabsorption	12
Laktoseintolerans	12
Cøliaki	13
Kronisk inflammatorisk tarmsygdom (IBD)	13
Colon irritabile (IBS)	14
Divertikulose/divertikulitis	14
Hernier	14
Hæmorider	14
Perianal absces	15
Cancer i GI-kanalen	15

Introduktion

Dette kapitel omhandler sygdomme i mave-tarm-kanalen

Anatomi og fysiologi

Overordnet inddeling af mave-tarm-kanalen

1. Øvre GI-kanal

- Esophagus (spiserør)
- Ventrikel (mavesæk)
- Duodenum (tolvfingertarm)

2. Nedre GI-kanal

- Tyndtarm (jejunum og ileum)
- Tyktarm (colon)
- Endetarm (rectum)
- Anus

Funktionel anatomi og fysiologi

Grundlæggende funktioner

- **Motilitet:** Peristaltiske bevægelser sikrer transport
- **Sekretion:** Enzymer og hormoner til fordøjelse

- **Absorption:** Næringsstoffer, væske og elektrolytter
- **Barrierefunktion:** Beskyttelse mod patogener

Microbiom

- Tarmens bakterieflora har vigtige funktioner:
  - Fordøjelse
  - Immunforsvar
  - Vitaminsyntese
  - Metabolisme

Sygdomme i øvre GI-kanal

Dyspepsi

- Samlebetegnelse for symptomer fra øvre GI-kanal
  - Smerter/ubehag i epigastriet
  - Kvalme
  - Sure opstød
  - Oppustethed
  - Symptomerne skal være vedvarende/recidiverende
- Meget hyppig tilstand
- Kan være funktionel eller organisk

Definition og klassifikation

1. Funktionel dyspepsi

- Ingen påviselig organisk årsag
- Meget hyppig (80% af tilfældene)
- Diagnose når andre årsager er udelukket

2. Organisk dyspepsi

- Skyldes påviselig sygdom som:
  - Ulcus
  - GERD
  - Cancer
  - Galdestenssygdom
  - Pancreatitis

Specifikke symptomer

- **Epigastriske smerter**
  - Karakteristisk lokalisation
  - Ofte måltidsrelateret
  - Kan være brændende/gnavende
- **Oppustethed**
  - Tidlig mæthedsfornemmelse
  - Ubehag efter måltider
- **Kvalme**
  - Kan være ledsaget af opkastning
  - Ofte forværret af måltider
- **Sure opstød**
  - Kan ligne GERD
  - Ofte samtidig halsbrand

Udredning

1. Anamnese

- Symptomvarighed og -karakter
- Relation til måltider
- Medicinindtag (særligt NSAID)
- Alarmsymptomer

2. Objektiv undersøgelse

- Inspektion af abdomen
- Palpation - særligt epigastriet
- Undersøgelse for Defense/slipømhed

3. Parakliniske undersøgelser

- Primært ved alarmsymptomer
- Gastroskopi
- H. pylori test
- Relevant blodprøvescreening

Behandlingsstrategi

1. Non-farmakologisk

- Kostregulering
- Måltidsregulering
- Vægttab ved overvægt
- Rygestop
- Stressreduktion

2. Farmakologisk

- Syrehæmmende medicin (PPI/H2-blokkere)
- Syreneutraliserende medicin (antacida)
- H. pylori eradikation hvis påvist

Prognose

- Ofte kronisk/recidiverende forløb
- God prognose mht. komplikationer
- Betydelig påvirkning af livskvalitet
- Vigtigt med realistiske behandlingsmål

Gastroøsofageal reflukssygdom (GERD)

Patofysiologi

1. Normal beskyttelse mod reflux

- Nedre øsofagus sphincter (LES)
  - Hviletonus 10-30 mmHg
  - Relaxerer ved synkning
  - Kontraherer efter passage af fødebolus
- Diafragmas klemmeeffekt
- Øsofagus' motorik og clearance
- Spyts neutraliserende effekt

2. Patologiske mekanismer

- Nedsat LES-tonus
- Øget antal transitoriske LES-relaxationer
- Nedsat øsofagus clearance
- Forsinket ventrikeltømning
- Hiatus hernie (disponerende faktor)

Epidemiologi og risikofaktorer

- 40% oplever refluks symptomer månedligt
- 20% oplever symptomer ugentligt
- Hyppigere ved:
  - Overvægt (særligt abdominal fedme)
  - Rygning
  - Alkohol
  - Graviditet
  - Visse fødevarer (kaffe, chokolade, fed mad)
  - Store måltider sent om aftenen

Kliniske manifestationer

1. Typiske symptomer

- Halsbrand (pyrosis)
  - Brændende retrosternal smerte
  - Forværres ved foroverbøjning
  - Forværres efter måltider
- Sure opstød (regurgitation)
- Smerter bag brystbenet

2. Atypiske symptomer

- Kronisk hoste
- Heshed
- Astmalignende symptomer
- Tandskader
- Globulusfornemmelse (fornemmelse af mad der sidder fast i spiserøret)

3. Alarmsymptomer

- Synkebesvær (dysfagi)
- Vægttab
- Blødning
- Anæmi
- Debut efter 45-års alderen

Komplikationer

1. Øsofagitis

- Gradueres efter Los Angeles klassifikation
- Kan give erosioner og ulcerationer

2. Strikurer

- Følge af kronisk inflammation
- Giver tiltagende dysfagi

3. Barretts øsofagus

- Intestinal metaplasi
- Præmalign tilstand
- Ses hos 1-2% af GERD patienter
- Kræver regelmæssig endoskopisk kontrol

Diagnostik

1. Klinisk diagnose

- Typiske symptomer
- God effekt af syrehæmmende behandling

2. Endoskopi

- Ved alarmsymptomer
- Ved behandlingsresistent GERD
- Vurdering af komplikationer

3. 24-timers pH-måling

- Gold standard
- Bruges ved diagnostisk tvivl
- Før evt. kirurgi

Behandling

1. Non-farmakologisk

- Livsstilsændringer:
  - Vægttab
  - Rygestop
  - Undgå udløsende fødevarer
  - Sengehoved elevation
  - Undgå måltider 2-3 timer før sengetid

2. Farmakologisk

- **Step-up tilgang:**
  1. Antacida ved behov
  2. H₂-receptor antagonist
  3. Protonpumpehæmmere (PPI)

3. Kirurgisk

- Fundoplication
- Primært til yngre med svære symptomer
- Kræver grundig udredning

Fysioterapeutiske overvejelser

1. Træning

- Undgå øvelser med meget bugpresse
- Timing ift. måltider
- Vurdér behov for pause ved symptomer

2. Vejledning

- Kropsvægt og fysisk aktivitet
- Holdningsoptimering
- Hensigtsmæssig respirationsteknik

3. Særlige hensyn

- Ved samtidig astma/KOL
- Ved træning af ældre
- Ved graviditet

Ulcus ventriculi et duodeni

Patofysiologi

1. Normal beskyttelse af maveslimhinden

- Bikarbonat-slim barriere
- Hurtig epitelregeneration
- God blodforsyning
- Prostaglandiner beskytter slimhinden

2. Patologiske mekanismer

- Ubalance mellem beskyttende og aggressive faktorer

- Aggressive faktorer:
  - Mavesyre og pepsin
  - H. pylori infektion
  - NSAID/acetylsalicylsyre
  - Stress (fysiologisk)

Epidemiologi

- 10% af danskere vil udvikle ulcussygdom
- Hyppigste årsager:
  - H. pylori (45%)
  - NSAID-behandling (40%)
  - Stress-ulcus ved akut sygdom (5%)
  - Idiopatisk (10%)

Kliniske manifestationer

1. Symptomer

- Epigastriske smerter
  - Ofte natlige smerter
  - Måltidsrelaterede (duodenal: lindring, ventrikel: forværring)
- Kvalme/opkastning
- Appetitændring
- B-symptomer ved malignitetsmistanke

2. Komplikationer

- Blødning (hæmatemese/melæna)
- Perforation (akut abdomen)
- Penetration til naboorganer
- Stenosering med obstruktion

Diagnostik

1. Gastroskopi

- Giver direkte visualisering
- Mulighed for biopsi
- Vurdering af:

- Størrelse og dybde
- Lokalisation
- Malignitetsaspekt

2. H. pylori diagnostik

- Biopsi ved gastroskopi
- Pusteprobe (C13-urinstoftest)
- Fæces antigen test

Behandling

1. Medicinsk

- Protonpump hæmmere (PPI)
- H. pylori eradikation ved positiv test
- Sponering af NSAID hvis muligt

2. Profylakse

- PPI ved nødvendig NSAID-behandling
- Regelmæssig kontrol ved høj risiko

3. Kirurgisk

- Sjældent nødvendigt
- Primært ved komplikationer

Sygdomme i nedre GI

Diarré

1. Definition og klassifikation

- Akut (<4 uger) vs. kronisk (>4 uger)
- Vandig vs. blodig
- Osmotisk vs. sekretorisk

2. Akut diarré

- Oftest selvlimiterende
- Hyppigste årsager:
  - Viral gastroenteritis
  - Bakteriel infektion (fødevarebåren)

- Toxiner
- Behandling primært væske/elektrolytterapi

3. **Kronisk diarré**

- Kræver udredning af årsag
- Alarmsymptomer:
  - Vægttab
  - Blod/slim
  - Natlig diarré
  - Vedvarende mavesmerter

Obstipation

1. **Definition**

- Sjælden afføring (<3/uge)
- Hård afføring
- Besværet defækation

2. **Årsager**

- Primær (funktionel)
- Sekundær til:
  - Medicin (eks. opioider)
  - Neurologisk sygdom
  - Metabolisk sygdom
  - Mekanisk obstruktion

3. **Behandling**

- KRAM-faktorer
  - SuffICIENT væskeindtag
  - FIBERRIG kost
  - MOTION
- Laksantia ved behov
  - Osmotisk (eks. magnesium)
  - Stimulerende (eks. sennosider)

Malabsorption

1. Patofysiologi

- Nedsat optagelse af:
  - Næringsstoffer
  - Vitaminer
  - Mineraler

2. Årsager

- Cøliaki
- IBD
- Pankreatisk insufficiens
- Bakteriel overvækst

3. Kliniske manifestationer

- Diarré
- Vægttab
- Mangeltilstande

Laktoseintolerans

Patofysiologi - Mangel på enzymet laktase i tyndtarmen - Laktase nedbryder mælkesukker (laktose) - Uden laktase → ufordøjet laktose fermenteres af bakterier - Resultater i: - Osmotisk diarré - Gasproduktion - Mavesmerter

Symptomer - Diarré - Mavesmerter - Oppustethed - Flatulens - Symptomer 30 min - 2 timer efter indtag

Diagnostik - Laktosebelastning - Laktosegentest - Biopsi fra duodenum - Eksklusionsdiæt med reintroduktion

Behandling - Laktosefri diæt - Laktase-enzymmer som supplement - Ingen skade på tarmsystemet - 95-98% af voksne danskere tåler laktose

Cøliaki

Patofysiologi - Autoimmun reaktion mod gluten - Medfører inflammation i tyndtarm - Destruktion af tarmvilli (atrofi) - Nedsat absorptionsoverflade - Malabsorption af næringsstoffer

Epidemiologi - Rammer 0,5-1% af befolkningen - Kan debutere i alle aldre - Genetisk disposition (HLA-DQ2/DQ8)

Symptomer - Diarré - Mavesmerter - Vægttab - Jernmangelanæmi - Træthed - Påvirket vækst hos børn

Diagnostik - Blodprøver (antistoffer) - Gastroskopi med duodenalbiopsi - Genetisk test

Behandling - Livslang glutenfri diæt - Tarmslimhinden regenererer - Tilskud ved mangeltilstande - Regelmæssig kontrol

Kronisk inflammatorisk tarmsygdom (IBD)

Mb. Crohn

Karakteristika - Kan ramme hele GI-kanalen - Transmural inflammation - Skip lesions - Stenoserende/fistulerende

Symptomer - Diarré - Mavesmerter - Vægttab - Ekstraintestinale manifestationer - Fistler/abscesser

Behandling - Immunsuppression - Biologisk behandling - Kirurgi ved komplikationer - Livslang opfølgning

Colitis ulcerosa

Karakteristika - Kun colon/rectum - Kontinuerlig inflammation - Kun mucosa/submucosa - Starter distalt

Symptomer - Blodig diarré - Mucus i afføring - Mavesmerter - Tenesmi - Ekstraintestinale manifestationer

Behandling - Immunsuppression - Biologisk behandling - Kolektomi kurativt - Ca. 20% ender med stomi

Colon irritabile (IBS)

Karakteristika - Funktionel lidelse - Op til 15% af befolkningen - Ingen organisk årsag - Påvirker livskvalitet betydeligt

Symptomer - Mavesmerter - Ændret afføringsmønster - Oppustethed - Forstærket tarmfunktion

Diagnostik - Udelukkelsesdiagnose - Symptombaseret (Rome IV) - Normal objektiv us - Normale parakliniske us

Behandling - FODMAP diæt - Stress reduktion - Regelmæssig motion - Evt. probiotika - Symptomatisk medicinsk

DivertikULOse/divertikulitis

DivertikULOse - Udposninger på colon - 30-50% over 60 år - Oftest asymptomatisk - Højt fiberindtag forebygger

Divertikulitis - Infektion i divertikler - 20% med divertikler udvikler - Symptomer: - Mavesmerter (venstre fossa) - Feber - Ændret afføring - Behandling: - Antibiotika - Ved perforation: kirurgi

Hernier

Typer 1. Inguinalhernie - Hyppigst - Især mænd 2. Femoralhernie - Højere risiko for incarceration 3. Umbilikalhernie 4. Bugvægshernie 5. Hiatushernie

Komplikationer - Incarceration - Strangulation - Tarmperforation

Behandling - Kirurgisk - Akut ved incarceration - Elektivt ved gener

Hæmorider

Karakteristika - Udvidede venesystemer - Eksterne/interne - Meget hyppige - Grad 1-4

Symptomer - Blødning - Kløe/svie - Prolaps - Soiling

Behandling - Konservativ: fiber/væske - Lokalbehandling - Elastikligatur - Kirurgi ved svære tilfælde

Perianal absces

Patofysiologi - Infektion i analkirtel - Kan danne fistel - Akut tilstand

Symptomer - Smerter - Hævelse - Rødme - Feber

Behandling - Incision og drænage - Antibiotika sjældent nødvendig - Forebyg recidiv

Cancer i GI-kanalen

Esophaguscancer

Risikofaktorer - Rygning/alkohol - Barrett's esophagus - Alder >60 - Mandligt køn

Symptomer - Dysfagi - Vægttab - Retrosternale smerter - Sen diagnose

Behandling - Operation hvis muligt - Kemo/stråleterapi - Ofte palliativ

Cancer ventriculi

Epidemiologi - Ca. 500 årligt - Faldende incidens - H. pylori vigtig risiko

Symptomer - Uspecifikke initialt - Vægttab - Tidlig mæthed - Anæmi

Behandling - Operation primært - Kemoterapi - Dårlig prognose

Colorektal cancer

Epidemiologi - 4000 nye tilfælde årligt - Screening 50-74 år - Stigende incidens

Symptomer - Ændret afføringsmønster - Blod i afføringen - Vægttab - Anæmi - Mavesmerter

Diagnostik - Koloskopi - CT scanning - Evt. MR ved rektumcancer

Behandling - Kirurgi primært - Kemoterapi - Strålebehandling ved rektumcancer - 5-års overlevelse ca. 60%

Screening - afføringsprøve - Koloskopi ved positiv test - Reducerer mortalitet